

บทความวิชาการ

งานสำรวจ/ตรวจสอบสภาพ จิตรกรรมและประติมากรรม

กองโบราณคดี กรมศิลปากร
กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม

จุดเริ่มต้น

กรมศิลปากรจัดตั้งหน่วยงานอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังในปี พ.ศ.๒๕๑๙
แผนงานชิ้นแรกคือการสำรวจจิตรกรรมฝาผนัง

- งานอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมในประเทศไทย
เริ่มต้นขึ้นจากการศึกษาวิธีการอนุรักษ์จากผลงานที่ประสบความสำเร็จ
แล้วในต่างประเทศ และนำเทคนิควิธีการปฏิบัติงาน เคมีภัณฑ์ต่างๆ
ที่ใช้ในงานอนุรักษ์ นำมาประยุกต์ใช้ในงานอนุรักษ์ของประเทศไทย
- “โดยศาสตราจารย์ศิลป์ พีระศรี ได้ร่วมมือกับนายธนิต อยู่โพธิ์
อธิบดีกรมศิลปากรในขณะนั้น และศาสตราจารย์เพ็ญ หริพิทักษ์
ทำการสำรวจจิตรกรรมฝาผนัง โดยความร่วมมือของยูเนสโก
และได้รับการอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังที่วัดใหญ่สุวรรณาราม
จังหวัดเพชรบุรี วัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี”*

จิตรกรรมฝาผนัง วัดปราสาท จังหวัดนนทบุรี

ภารกิจ

ภารกิจสำคัญอย่างหนึ่งของกลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม คือ งานสำรวจตรวจสอบสภาพจิตรกรรมและประติมากรรม ซึ่งถือเป็นภารกิจแรก และเป็นกระบวนการเบื้องต้นในการทำงานอนุรักษ์ เพื่อหาแหล่งที่ตั้งของงานจิตรกรรมและประติมากรรม ตรวจสอบสภาพความชำรุด และคุณค่าความสำคัญของงานจิตรกรรมและประติมากรรมนั้นๆ สำหรับจัดลำดับความจำเป็นเร่งด่วนในการอนุรักษ์

ลักษณะงานสำรวจ/ตรวจสอบสภาพจิตรกรรมและประติมากรรม

- สำรวจหาแหล่งจิตรกรรมและประติมากรรมทั่วประเทศ
 - สำรวจตรวจสอบสภาพจิตรกรรมและประติมากรรมโดยทำงานร่วมกับสำนักศิลปากรภูมิภาคต่างๆ
 - และงานสำรวจติดตามผลการอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมที่ผ่านมา
- จะเห็นได้ว่างานสำรวจตรวจสอบสภาพเป็นงานที่สำคัญแรกเริ่ม
ในการทำงานอนุรักษ์ของทุกโครงการ

งานสำรวจตรวจสอบสภาพจิตรกรรมและประติมากรรม แบ่งการดำเนินงานเป็น 2 ส่วน

1. การสำรวจศึกษาข้อมูลทางวิชาการต่างๆ ประวัติความเป็นมาของแหล่งความสำคัญด้านศิลปกรรม วัฒนธรรม โบราณคดี เทคนิค และเรื่องราวของภาพจิตรกรรมประติมากรรม
2. การสำรวจศึกษาวิเคราะห์คุณสมบัติ องค์ประกอบของจิตรกรรม และประติมากรรม โครงสร้าง ชั้นปูนฉาบ ชั้นรองพื้น กาว ชั้นสี และการวิเคราะห์สาเหตุของสภาพความชำรุด วิธีการแก้ปัญหา การกำจัดและป้องกันอันตรายต่างๆ ที่เกิดกับจิตรกรรมและประติมากรรม และการใช้เคมีภัณฑ์ในการปฏิบัติงานอนุรักษ์

ซึ่งข้อมูลทั้ง 2 ส่วนเป็นข้อมูลสำคัญในการทำงานอนุรักษ์ในขั้นต่อไป

1. วัดเจติยบัน อำเภอเมือง จังหวัดตาก
2. ปรางค์ประธาน วัดพระราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
3. กรุพระปรางค์ วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
4. พระประธาน วัดกุ จังหวัดนนทบุรี

สำรวจ/ตรวจสอบสภาพจิตกรรรมและประติมากรรม

-

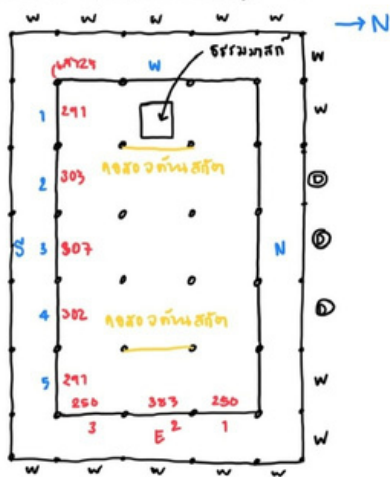

- 2.ประติมากรรมปูนปั้นฐานชุกชีภายในซุ้มพระ บริเวณพระระเบียงคด วัดอรุณภูมิ จังหวัดพิษณุโลก

งานสำรวจ/ตรวจสอบสภาพโดยการถ่ายภาพ การวัดระยะ และตำแหน่งของงานจิตรกรรม และประติมากรรม สำรวจสภาพ ความชำรุด ร่องรอย หาสาเหตุของความชำรุดนั้นๆ การบันทึกข้อมูลทั้งข้อมูล ณ ขณะนั้น หาข้อมูลเพิ่มเติมจากหอสมุด หอจดหมายเหตุ หรือการสอบถาม สัมภาษณ์

๑) วัดบ้านเลื่อง โพธาราม ราชบุรี 18/09/64

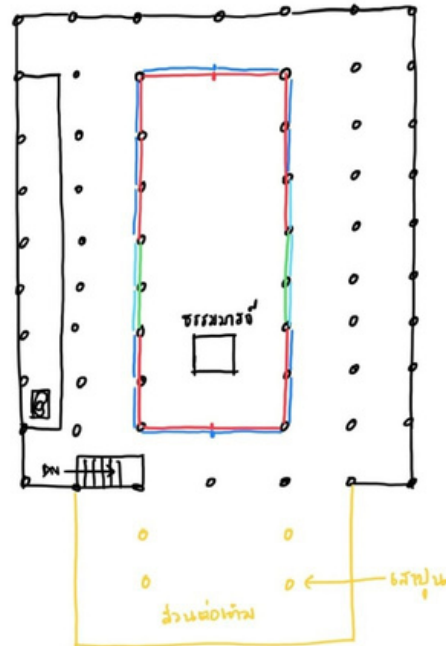

๑) สภาพความชำรุด

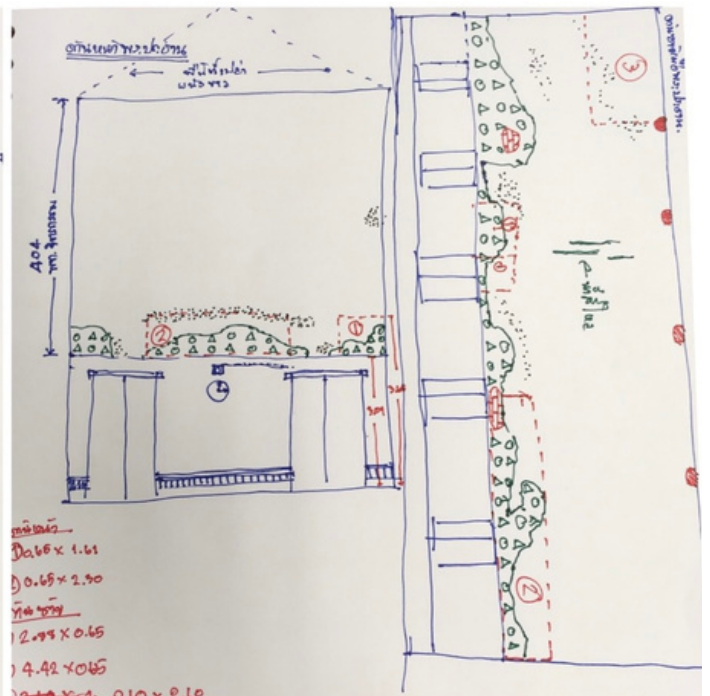
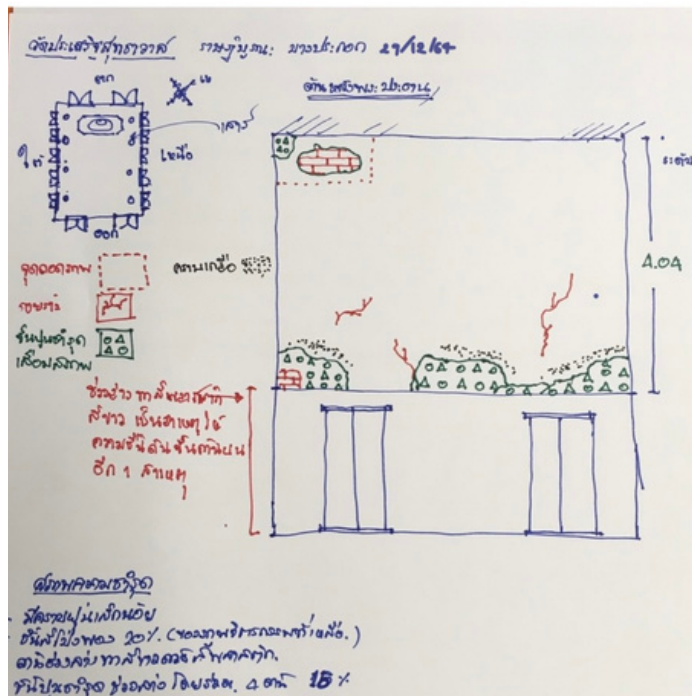
- ฝุ่น คราปรอย 100%
- ความชื้น 5% 30%
- สีจาง บดบัง 40% โดยรวม สภาพเสื่อม ชัดเจน
- ภาพลวดลาย @ 70%
- พื้นเพดาน ชำรุด + ไม้โป๊พอง
- ไม้พื้นห้องชำรุด คราบน้ำ และ ไม้โป๊พอง บดบัง
- ไม้โป๊พอง 50% ของภาพพื้นผิว

๒) วัดบ้านเลื่อง โพธาราม ราชบุรี 03/09/64

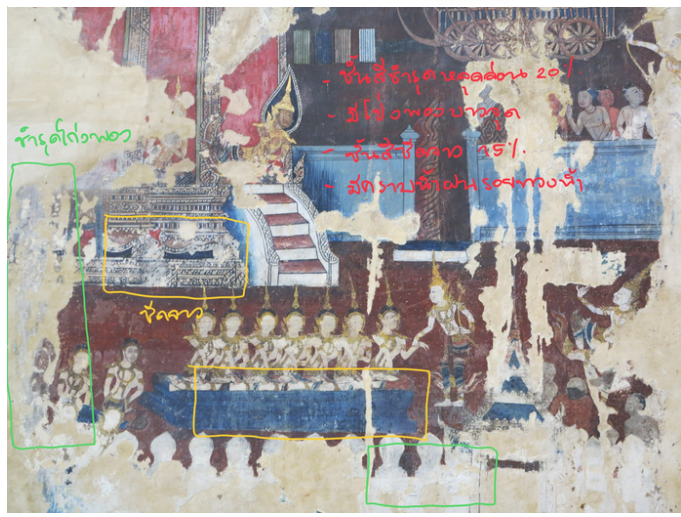
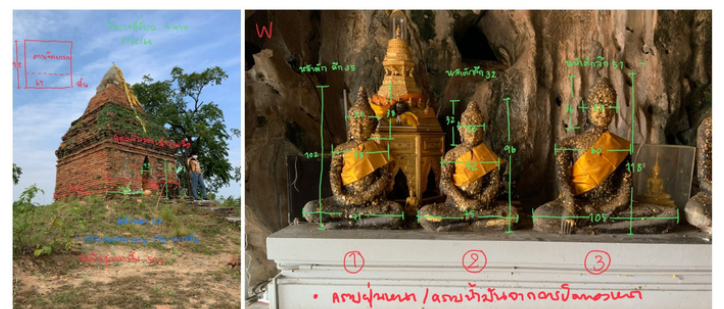
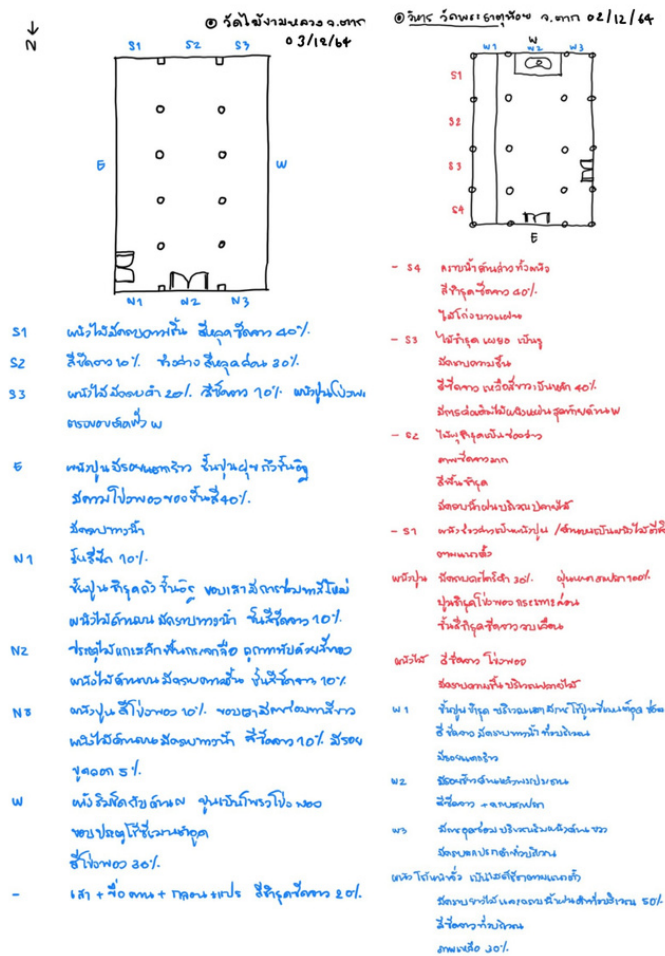
- จิตรกรรมบนตอเสา
- จิตรกรรมในผนังคอกวัว
- จิตรกรรมใต้ถุนคอกวัว
- จิตรกรรมใต้ถุนคอกวัว

การบันทึกข้อมูลทั้งหมด สภาพความชำรุด ตำแหน่งที่ตั้ง วันที่เข้าสำรวจ โดยการจดบันทึก และใช้ลายเส้นสัญลักษณ์ เพื่อนำไปวิเคราะห์ วางแผนการอนุรักษ์ และจัดทำรูปแบบรายการ การอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมต่อไป

สภาพความชำรุด

งานจิตรกรรมและประติมากรรม

บันทึกสภาพความชำรุดของงานจิตรกรรมและประติมากรรมที่ทำการสำรวจ
 โดยจดบันทึก และใช้ลายเส้นสัญลักษณ์

ในการเข้าพื้นที่สำรวจ/ตรวจสอบสภาพ นอกจากการประสานงานขอเข้าพื้นที่กับสำนักศิลปากรภูมิภาคต่างๆแล้วนั้น ยังมีการประสานงานกับเจ้าของพื้นที่ เจ้าอาวาสวัดที่จะเข้าทำการสำรวจ ผู้นำชุมชน ปราชญ์ในพื้นที่ นักวิชาการชุมชน ชาวบ้านในพื้นที่ หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกภาคส่วน เพื่อบูรณาการความรู้ร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อคิดเห็น การแก้ปัญหา เพื่อเป็นประโยชน์อย่างสูงสุดในการทำงาน อนุรักษ์ต่อไป

การทำงานโดยบูรณาการความรู้ร่วมกัน

ดังที่กล่าวมาภารกิจสำรวจ/ตรวจสอบสภาพจึงเป็นด่านแรก และเป็นขั้นตอนสำคัญในการทำงานอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรมเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องครบถ้วน และเป็นประโยชน์ในการอนุรักษ์ รวมถึงเป็นหลักฐานอ้างอิงสำคัญในกรณีที่จิตรกรรมและประติมากรรมมีความชำรุดเสียหายเพิ่มมากยิ่งขึ้นในอนาคตอีกด้วย

เอกสารอ้างอิง

- *วรรณนิภา ณ สงขลา, การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังของ วรรณนิภา ณ สงขลา. กรมศิลปากร, กรุงเทพฯ, 2528.
- _____การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนังภายใน เก่งนุกิจราชบริหาร พิพิธภัณฑ์แห่งชาติพระนคร.

เรียบเรียงโดย

นางสาวนัฐวรรณ ไทยดี นายช่างศิลปกรรมปฏิบัติงาน
กลุ่มอนุรักษ์จิตรกรรมและประติมากรรม กองโบราณคดี

จิตรกรรมฝาผนังภายในองค์พระปรารักษ์ประธาน วัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี